

Саданова Юлія Олександрівна,
студентка 3-го факультету цивільної та господарської юстиції
Національного університету «Одеська юридична академія»
Науковий керівник: асистент кафедри цивільного права Розумейко Д. О.

ФОРС–МАЖОР У ЦИВІЛЬНО-ПРАВОВИХ ДОГОВОРАХ В УМОВАХ ПАНДЕМІЇ COVID-19

Не викликає жодних сумнівів, що поширення COVID-19 сьогодні є самим дискусійним та обговорюваним питанням, про яке чув кожний. Як і в більшості країнах світу, у нас також з'явилися перешкоди для традиційного виконання правочинів. Запровадження локдауну на всій території України постановою Кабінету Міністрів України (далі – КМУ) від 11 березня 2020 року № 211 (зі змінами) у зв'язку з поширенням коронавірусної інфекції очевидно завдало значного удару на функціонування договірних правовідносин [1]. Тому це послугувало причиною подальшої адаптації суб'єктів даних правовідносин до сучасних карантинних умов.

Відповідно до ч. 1 ст. 626 Цивільного кодексу України (далі – ЦК), під договором розуміється домовленість двох або більше сторін, спрямована на встановлення, зміну або припинення цивільних прав та обов'язків [2]. Одразу і не уявити, скільки договорів було порушено та/або розірвано у зв'язку із встановленням карантину та запровадженням обмежувальних протиепідемічних заходів, внаслідок чого 17 березня 2020 року Верховна Рада України прийняла Закон України № 530-IX «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України, спрямованих на запобігання виникненню і поширенню коронавірусної хвороби (COVID-19)». Даний Закон передбачає віднесення карантину до форс-мажорних обставин [3].

Як зазначає ч. 2 ст. 14–1 Закону України «Про торговельно-промислові палати в Україні» від 02.12.1997 № 671/97-ВР, форс-мажорні обставини – надзвичайні та невідворотні обставини, що об'єктивно унеможливають виконання зобов'язань, передбачених умовами договору (контракту, угоди тощо), обов'язків згідно із законодавчими та іншими нормативними актами. У цій статті вказаний досить великий перелік обставин. До них відносяться: війна, збройний конфлікт, військові дії, тероризм, диверсії, піратства, вторгнен-

ня, блокада, революція, заколот, повстання, масові заворушення, введення комендантської години, карантину, аварія, пожежа, вибух, заборона (обмеження) експорту/імпорту тощо, а також викликані винятковими погодними умовами та стихійним лихом і т.д. Цей перелік не є вичерпним [4, 6].

Згідно з ч. 1 ст. 617 ЦК України, якщо особа, яка порушила зобов'язання доведе, що це порушення сталося внаслідок випадку або непереборної сили, то вона звільняється від відповідальності за порушення зобов'язання. [2]. Однак настання таких обставин звільняє сторону лише від настання відповідальності за неналежне виконання договірних зобов'язків (штрафу, відшкодування збитків та моральної шкоди тощо), у тому випадку, якщо вона доведе найголовніше – причинно-наслідковий зв'язок між обставиною та неможливістю виконання, тобто яким саме чином форс-мажорні обставини перешкоджають виконанню відповідних зобов'язань [6]. Це означає, що особа все одно зобов'язана потім виконати всі умови договору після закінчення цих обставин навіть із запізненням, але у тому випадку, якщо це буде ще актуально для сторін договору і не відбудеться одностороння відмова від договору, наприклад, чи інші юридичні факти, які призводять до розірвання договору.

Звернемо увагу, що сам факт існування погрози настання непередбачуваних обставин не є форс-мажором через те, що вони стають такими тільки після настання у реальному часі.

Відповідно до ч. 1 ст. 14–1 Закону України «Про торгово-промислові палати в Україні» від 02.12.1997 № 671/97-ВР, саме на торгово-промислову палату України, а також уповноважені нею регіональні торгово-промислові палати покладаються повноваження засвідчення та видачі сертифікатів про форс-мажорні обставини [4–5].

Також слід звернути увагу на таке поняття як істотна зміна обставин договору, якими керувалися сторони при його укладенні, оскільки його часто плутають із форс-мажором. [6]. Якщо зробити порівняльний аналіз, то одразу впливає головна відмінність між ними, яка полягає у тому, що при істотній зміні обставин виконання умов договору можливе, але ускладнено в силу їх непередбачуваності, тоді як при форс-мажорі виконання зобов'язання можливе тільки

після минання таких обставин.

Ст. 652 ЦК України закріплює, що у разі істотної зміни обставин такий договір може бути або змінений за взаємоузгодженням сторін, або взагалі розірваний. Якщо сторонам все ж таки не вдалося домовитися щодо адаптування договору до змінених обставин або його розірвання, дане питання вирішується у судовому порядку [2].

Наприкінці відзначимо, що, оскільки цивільно-правовим законодавством надане право вільно встановлювати будь-які умови договору на власний розсуд відповідно до своїх потреб [2], то кожний договір за своїм змістом є оригінальним. Тому до питання врегулювання проблем, пов'язаних із правочинами, слід підходити комплексно та індивідуально. Краще за можливості заздалегідь зібрати докази неможливості виконання зобов'язання, завчасно повідомляти свого контрагента про існуючі труднощі. Якщо передчасно це зробити неможливо, то оперативно реагувати на виявлені недоліки та намагатися домовитися щодо умов договору. Завдяки укладанню відповідних додаткових угод до контрактів, можна уникнути можливих претензій та скарг з боку іншої сторони контракту, а також звільнити сторону від необхідності засвідчення форс-мажорних обставин та інших неприємних наслідків.

Література:

1. Про запобігання поширенню на території України гострої респіраторної хвороби COVID-19, спричиненої коронавірусом SARS-CoV-2: Постанова Кабінету міністрів України від 11.03.2020 № 211. Офіц. сайт Верхов. Ради України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/211-2020-п#Text>
2. Цивільний кодекс України: від 16.01.2003 р. Офіц. сайт Верхов. Ради України. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/435-15>
3. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України, спрямованих на запобігання виникненню і поширенню коронавірусної хвороби (COVID-19): Закон України від 17.03.2020 № 530-IX. Офіц. сайт Верхов. Ради України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/530-20#Text>
4. Про торгово-промислові палати в Україні: Закон України від 02.12.1997 № 671/97-ВР. Офіц. сайт Верхов. Ради України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/671/97-вр#Text>
5. Форс-мажорні обставини: Хто видає Сертифікат про їх настання та як його отримати. Вісник. Офіційно про податки. Офіційне видання

Державної фіскальної служби України. 2021. 29 вересня. URL: <http://www.visnuk.com.ua/uk/news/100027126-fors-mazhorni-obstavini-khto-vidaye-sertifikat-pro-yikh-nastannya-ta-yak-yogo-otrimati>

6. Мальський М.М., Богуцький А.М. Карантин та його наслідки для виконання договірних зобов'язань. Юридична газета – професійне юридичне видання. 2020. 13 квітня. URL: <https://jur-gazeta.com/publications/practice/inshe/karantin-ta-yogo-naslidki-dlya-vikonannya-dogovirnih-zobovyzan.html>